

דף שבועי

בס"ד

פרשת תרומה, תשפ"ג, מספר 1509

"וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" שי כהן שאולי

משכן המתואר בספר שמות בפרקים כ"ו ו-ל"ו. אבל ציווי על הקמת משכן כזה הוא חד-פעמי, דוגמת נחש הנחושת (במ' כא:חט) וצנצנת המן (=סל או טנא [כמו 'צנא' בארמית], שמ' טז:לג-לד). אולי בעתיד אפשר יהיה לקיים את המצווה "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" בדרכים אחרות. כמובן שגם הקמת בית מקדש מפואר יכולה להתאים למטרה זו. (ב) לעומת זאת אפשר להניח שהמילה "מקדש" בהיגד "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" מציינת את המבנה עצמו, והיא מילה נרדפת ל"משכן", אלא שהוא יכול להיות בעל צורות שונות: אוהל בד או יריעות מעורות עיזים, בנוי מאבנים כבדות או מעצי ארזים.

פתח במה שסיים: "כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלֵי" (שמ' כה:ט). הקורא, כמדומה, נמלא סקרנות ביחס למה שיימצא בתוך אותו משכן שאיווה לו הא-ל, יותר מאשר סקרנות לצורתו ולמראהו של המבנה. ואכן, מיד כתוב: "וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ... ובהמשך: "וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים" (שמ' כה:י). רק אחר כך מופיע ציווי מפורט על הקמת המשכן, שבתוכו או בחצר המקיפה אותו יונחו כל אותם פריטים¹.

הציווי בפרק כ"ו הוא לכאורה אך ורק לעשייה חד פעמית; רק כאן בהיות ישראל במדבר. בהמשך מסופר שאותו משכן וכליו מלווים את בני ישראל בנדודיהם.

* רב קהילת אחים ורעים פ"ת ויועץ חינוכי.
1 סיפור הביצוע (שמות לו:ח ואילך) פותח בעשיית המשכן, ורק אחר כך (לז:א ואילך) עובר לעשיית הכלים. המדרש רואה בזה גילוי לתבונתו של בצלאל, "שהיה בצלו של א-ל" (ברכות נה ע"א), וכך הבין שלמעשה כוונתו של ה' הייתה ליצור בתחילה את המשכן והחצר ורק אחר כך את הכלים ששימו שם. לענ"ד, לפי פשוטם של דברים, אין הכרח לראות בציווי בפרק כ"ה הנחיות אודות הסדר של העבודה.

הנושא הנידון כאן חוזר ומופיע במקומות רבים בתורה בהקשרים שונים.

הקורא הרואה את פרשתנו, פרשת תרומה, בפעם הראשונה בחייו, ואין לו עימה היכרות מוקדמת, היא נראית לו ככתב חידה, וכמעט אינו מבין דבר וחצי דבר מן הנאמר בה. רק אט-אט, בהדרגה, מתחילה להיחשף כוונתו של הכתוב. הוא נוכח לדעת שהאידיאה של הפרשה היא, "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ – וְשִׁכַּנְתִּי בְּתוֹכְכֶם" (שמ' כה:ח). קודם לכן, בפסוקים ב-ז בני ישראל נקראים לקחת לשם ה' תרומה של חומרים יקרים שונים, ורק ביחס למקצתם יש הסבר כלשהו, מעורפל במעט, באשר למטרתם ולשימושם.

ואז מגיעה אותה הכרזה חגיגית בפסוק ח. אבל כיוון שמיד לאחריה ממשיך הכתוב ואומר: "כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלֵי, וְכֵן תַּעֲשׂוּ" (שמ' כה:ט), משתמע, שהכוונה להקים מבנה כלשהו, מקום מגורים, מקום לשכון בו, וניתן לו הכינוי: "משכן". מהו אפוא המונח "מקדש"? אולי הוראתו אבסטרקטית: מקום שבו או עליו שורה קדושה. ראו למשל: "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא, וְלֹא יִחַלֵּל אֵת מִקְדָּשׁ אֱ-לֹהֵי" (כוהן גדול שאחד מקרובי משפחתו נפטר, וי' כא:ב). דומה לכאורה שיש כאן הוראות שונות למילה "מקדש": המבנה הפיזי, והתחום של הקדושה. הצירוף השגור "בית מקדש" או "בית הבחירה" אינו מקראי.

הקורא עשוי לתהות: על מה בדיוק נצטוונו כאן. ישנן שתי אפשרויות: (א) להקים אתר של קדושה, וזו אולי מצווה לדורות, ודמותו הפיזית יכולה להיות בעלת צורה כזו או אחרת; במדבר המבנה הוא בדמות

ציון, אך לאחר החורבן, בשנת 70 לספירה, לא חזר ונבנה.

הנביא יחזקאל אשר חי את גלות יהויכין וגם את חורבן המקדש הראשון, מתאר בצורה חיה חיזיון של הקמת מקדש חדש. הוא מתאר את המבנה בפרטי פרטים וכמו כן את סדר העבודה במקדש (יח' מ' – מ"ה).

דמותו של המקדש המתואר בפי יחזקאל וסדרי העבודה בו אינם זהים להנחיות שהיו קיימות קודם לכן, ואף אינם דומים כלל וכלל למקדש שהקים שלמה. ולכן זכה אותו מקדש שבחזון יחזקאל לכינוי: "המקדש השלישי", והוא נתפש כתרשים למקדש העתידי.

הקמת מקדש זה נותרה כחלום המפעם כל העת בליבנו, אך במהלך השנים לא היה ניסיון של ממש לקום ולבנותו מחדש. כמובן שהיו לכך סיבות מעשיות. אבל עדיין מרחפת השאלה, האם החובה 'יַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ' (שמ' כה:ח) וחידוש העבודה בו מוטלת על ישראל בכל עת, או שיש להמתין ולצפות שיירד משמיים. ושמה אפילו נאסר עלינו לנסות להקימו ביוזמתנו.

אותה שאלה נשאלה גם באשר לעצם החזרה מכל ארצות פזורינו לציון: האם עלינו להמתין עד אשר נקבל רשות ממרום לחזור לארץ ישראל או שביכולתנו ליזום את שיבת ציון. בשאלות אלה דנו גדולים וחכמים במהלך הדורות, החל בספרות התלמודית על כל ענפיה, דרך מוני המצוות ובעלי ההלכה, ועד להוגי הדעות בימינו. לא ייפלא אפוא שנושא זה חוזר ומעסיק את בני דורנו.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

המשכן, האוהל² מפורק לחלקיו בכל פעם שהם יוצאים לדרך, והכלים נארזים; קצתם נישאים על כתפי הלויים, וקצתם מוסעים בעגלות. בתחנתם הבאה המשכן חוזר ונבנה (במדבר ד').

בספרי נביאים ראשונים מופיעות ידיעות קצרות וספורדיות אודות המקומות ששימשו לעבודת ה' ועל מה שאירע את ארון הברית בתקופה שבין כניסת ישראל לארץ תחת הנהגתו של יהושע, ועד הקמתו של מקדש שלמה. נזכרים שמותיהם של מקומות שונים הקשורים בדרך זו או אחרת עם מעשי פולחן של יחיד, של מנהיג, או של ציבור, אך לא בפירוט רב וללא רצף היסטורי. בספרות חז"ל (מדרש רות רבה פרשה ב' ומקורות אחרים) יש ניסיון לעשיית סדר בכל מה שאירע בתקופה זו, ולשיטתם חרב המשכן פעמים אחדות, וחזר ונבנה מחדש לסירוגין עד אשר הקים שלמה על פי הנחיית דוד אביו בניין של קבע.

למעשה, יש לנו רמיזות לכך שהמשכן בשילה היה צירוף של מבנה (ראו שמ"א ד:יח) שגגו היה, כפי הנראה, עשוי מיריעות.

מלשון הסיפורים השונים בתנ"ך אין לשלול את האפשרות, שבזמנים מסוימים היו קיימים בעת ובעונה אחת שני משכנות, ואולי אף יותר, בניגוד למתואר בספרות חז"ל שכל משכן נבנה אחרי חורבנו (או נטישתו) של המשכן קודם. במיוחד מודגש במקומות שונים בתנ"ך סיפור חורבנו של משכן שילה. זכרו הטראומתי של האירוע מונצח בירמיה פרקים ז' וכ"ו.

עם הקמתו של מקדש שלמה נתפש המקדש הזה כמקום קבוע, ואפילו נצחי, של "וַיִּשְׁכְּנֵתִי בְּתוֹכְכֶם" (שמ' כה:ח). וכך נאמר בתהלים עח:סז-סט :

וַיִּמָּאֵס בְּאֵהָל יוֹסֵף, וּבִשְׁבֶט אֶפְרַיִם (רמז למשכן שילה) לֹא בָחַר. וַיִּבְחַר אֶת שֶׁבֶט יְהוּדָה, אֶת הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהַב. וַיִּבֶן כְּמוֹ רַמִּים מִקְדָּשׁוֹ, כְּאֶרֶץ יְסֻדָּה לְעוֹלָם (ראו גם תהלים קד:ה!).

חורבנו של המקדש היכה מכה אנושה את העם אשר לא חדל מלהתאבל עליו, אך ביתר שאת התאבל העם על חורבנו של המקדש השני שנבנה לאחר שיבת

2 המילים "משכן" ו"אוהל" מופיעות פעמים רבות בתנ"ך בתקבולת, כמילים נרדפות.